

**ЕМПИРИЧНО ПРОУЧВАНЕ НА МНЕНИЕТО
НА СТУДЕНТИ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ „СОЦИАЛНА
ПЕДАГОГИКА”
ЗА КОМПЕТЕНЦИИТЕ ЗА СОЦИАЛНА РАБОТА**

ас. Цвета Делчева, ас. Мариан Делчев

**EXPERIMENTAL RESEARCH ON THE OPINION OF
STUDENTS
IN SOCIAL PEDAGOGY ABOUT THE COMPETENCES,
REQUIRED FOR SOCIAL WORK**

Assist. Prof. Tsveta Delcheva, Assist. Prof. Marian Delchev

Abstract: *The society expects a social worker to possess training, skills, and diligence to provide professional service in the sphere of social work. To meet these requirements, the training of future workers in the social sphere must be aimed at the acquisition of competences for social work.*

In the article, we present the results from an inquiry on the opinion of students in Social Pedagogy about one of the options for their future professional realization – the social work.

The research aims at: 1) Finding the opinion of students on social work as a ‘specific value’ for professional readiness from previous training in other subjects and in terms of the attitudes and expectations about it as a subject to be learned; 2) Determining the students’ concept about the required competences and the professional roles for their future professional realization. As the students are the recipients of the educational service, their recommendations on the content, organization, and form of the training are also valuable.

In summary of the research, we can compile a list of the competences, required for social work, based on the experience and knowledge, acquired by the Social Pedagogy students in the first course of university education.

Key words: *competences, professional competences, social work, inquiry*

Социалната работа като социална практика е посветена на задачата да се предизвикват промени в обществото и да се подобряват условията за развитие на индивидите с оглед взаимната им полза. Упражняването на професията „социална работа” е насочено към

психосоциалните отношения между хората и към социоекономическите ресурси, услуги и възможности на съответното общество. Към функциите на социалната работа спадат помощта, оказвана на хората в развитието на лични и колективни социални умения за решаване на проблеми; подобряването на самоопределението и способностите на хората за приспособяване и развитие; застъпничеството, пропагандирането и отстояването на стремежа към социално справедливо разпределение на обществените ресурси и улесняването на социалните връзки между хората и обществените ресурси.

От позициите на това най-общо разбиране за социалната работа се налагат съответните изводи за задълженията на социалния работник при неговата професионална реализация независимо дали това се случва в държавните и общинските структури или при реализиране мисията на неправителствена организация. Ето защо като изходна постановка за проучването приемаме, че социалните работници участват в планирането, разработването, прилагането, оценката и промяната на социалната политика, обслужването и програмите, които засягат отделните индивиди, цели семейства, социални групи, организации и общности. Те упражняват професията си в много области, използват разнообразни методи, работят в различни видове организации и предлагат множество специфични услуги на различни групи от населението.

В настоящата статия представяме резултатите от проучване мнението на студенти бъдещи социални работници за професията „социална работа”.

Целите на проучването са две: 1) да се установи мнението на студентите за социалната работа, за вече проведеното по другите дисциплини обучение като „специфична ценност“ за професионалната готовност и по отношение нагласите и очакванията им за предстоящата за изучаване дисциплина; 2) да се определи визията на студентите за необходимите компетенции и професионални роли при бъдещата им професионална реализация. Като потребители на образователна услуга, съществени са и предложенията на студентите за съдържанието, организацията и формите на обучение.

Проучването се осъществява в началото на изучаването на дисциплината „Основи на социалната работа“ или на „Методи на социална работа“ с анкетна карта (в *Таблица № 1* двете дисциплини са маркирани съответно като I и II, като впоследствие се обединяват в една и се водят от един преподавател). То е доброволно, анонимно

и се провежда със студенти от II и III курс, редовно и задочно обучение от специалност „Социална педагогика“ в рамките на пет последователни години (2007 – 2012 г.). Общо са проведени 6 анкетирания. В проучването са обхванати 126 студенти.

Хронологията на анкетното проучване е представена в *Таблица 1*.

Таблица 1. Хронология на анкетното проучване

Учебна година	Редовно обучение		Задочно обучение		Общ брой
	2. курс	3. курс	2. курс	3. курс	
2007/2008		13 – II			13
2008/2009		24 – II			24
2009/2010	26 – I				26
2010/2011				16 – II	16
2011/2012	32 – I		15 – I		47
ОБЩ БРОЙ	58	37	15	16	126

Разпределението на студентите по пол и възраст е, както следва:

Таблица 2. Възрастово разпределение

Възраст (г.)	Редовно обучение	Задочно обучение	Общо
20 – 25	70	2	72
26 – 30	4	9	13
31 – 40	7	13	20
41 – 50	0	7	7
Не е отговорил	14	0	14

Таблица 3. Разпределение по пол

Пол	Редовно обучение	Задочно обучение	Общо
Мъж	4	3	7
Жена	78	28	106
Не е отговорил	13	0	13

Анкетната карта съдържа 6 въпроса. Четири от тях са ориентирани в направление, свързано с обучението по специалността (№ 1 – мотиви за избор на специалност; № 2 – „специфична ценност“ на изучаваните дисциплини за усвояването на знания и формирането на умения за изпълняване на професионалните задължения в бъдеще

и състав (непълен) на професионалната компетенция – знания и умения; № 3 – очаквания за това, какво ще се изучава по дисциплините „Основи на социалната работа“ и „Методи на социалната работа“ (изискват се поне три предположения); № 6 – предложения за предстоящото обучение по дисциплината в три направления: организация на обучението, учебно съдържание и начини и форми на преподаване.

Въпрос № 4 изисква от студентите да посочат институция/организация и професия, където мислят, че ще реализират наученото.

Въпрос № 5 инициира дефиниране на понятието „компетенция“ и кратко мотивиране на избрания/избраните отговор/и.

Отговорите на първата група въпроси са, както следва:

Въпрос № 1. *Мотиви и нагласи за избор на специалност (Таблица 4)*

Таблица 4. Обобщени мотиви за избор на специалност

Мотиви	РО	ЗО	Общо
Да помагам на деца/хората, на деца със СОП, да им бъде полезен	32	12	44
Възможност за реализация и професионално развитие в социалната сфера, вкл. в НПО (2 отг.)	10	4	14
Работа с деца, в т.ч. от любов към децата	14	0	14
Случайно стечение на обстоятелствата	12	0	12
Интересно ми е, обогатява ме като личност и като родител (2 отг.)	9	2	11
Решаване на социалнопедагогически проблеми	0	5	5
Най-близка до желаната от мен специалност, в която не ме приеха; съчетаване на интерес и финансови възможности (1 отг.)	5	0	5
Близко е до моята съдба	0	1	1
Не се изучава математика	1	0	1
Не мога да отговоря	1	0	1
Не отговорили	11	7	18

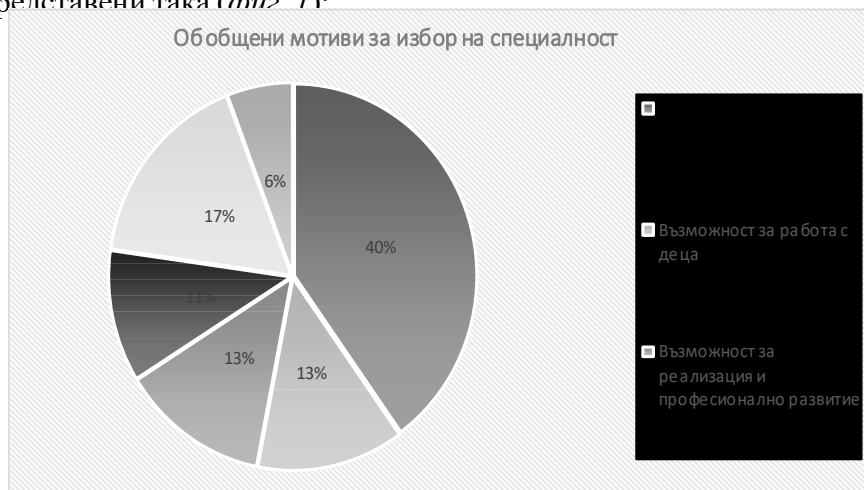
Като водещ мотив за избора на специалност може да бъде изведено желанието да се оказва помощ на хората, в частност на децата, усещането да бъдеш полезен: 38,1% за студентите редовно обучение, 50% за задочниците и относителен дял спрямо общия брой на отговорилите на въпроса – 40,1%. На второ място, излизат два мотива: възможността за „работа с деца и любов към децата“ (мотивът е показан само от студентите редовно обучение (16,7%) – 13% от общия брой) и „възможността за реализация и професионално развитие“ (11,9% за редовите студенти, 16,7% за задочниците, общо 13%).

Личностните мотиви – „интересно ми е, обогатява ме като личност/родител”, „близко е до съдбата ми“ – се проявяват при 12,5% от задочните студенти и при 10,7% от редовните студенти, общо 11,1%.

Същият относителен дял анкетираните – 11,1% от всички, определят избора си на специалност като случайност (само студенти редовно обучение – 14,3%); този резултат в съчетания с твърдението, че изборът е конюнктурен (най-близката до желаната от мен специалност, в която не съм приет(а) – 5,9% от редовните студенти), дава близо 17% от обучаващите се в специалността редовни студенти с липса на „ползна“ мотивация за обучение и реализация.

Не изразяват мнение 11,6% от редовните студенти и 22,5% от задочните студенти (14,3% общо).

Графично, данните от първия въпрос от анкетата са представени така (Фиг. 1):

Отговорите на въпрос № 2 носят информация в две направления: за „специфичната ценност“ на изучените дисциплини за усвояването на знания и формирането на умения за изпълняване на професионалните задължения в бъдеще и за състава – знания и умения – на професионалната компетенция.

Следва да се отбележи, че студентите сами формулират названията на учебните дисциплини, затова са възможни известни непълни или не съвсем коректни формулировки. Данните по първата част на въпрос № 2 са следните (таблица 5):

Дисциплина	РО	ЗО	Общо
Обобщено за психологическите дисциплини	50	28	78
<i>Обща и възрастова психология</i>	16	24	40
<i>Психология на личността</i>	28	0	28
<i>Социална психология</i>	6	4	10
Социална педагогика	40	19	59
Теория на възпитанието	38	13	51
Специална педагогика	28	0	28
ОМСР (лекционен курс)	12	12	24
Дидактика	19	2	21
Социология	15	3	18
История на педагогиката	12	1	13
Етика, философия	9	3	12
Интеграция на деца със СОП	9	0	9
Социално-педагогическо консултиране	6	0	6
Арттерапия	0	5	5
Етопедия	5	0	5
Социална политика	3	1	4
АВИТ	4	0	4
Социална педагогика. Работа със семейства...	0	4	4
Управление на човешки ресурси	4	0	4
Мениджмънт на българското образование	1	2	3
Социално-педагогическо обучение на деца със СОП	2	0	2
История на етническите/религиозни общности	1	0	1
Здравно образование	1	0	1
Интеркултурни комуникации	1	0	1
Педагогическо общуване	1	0	1
Поведение и когнитивни разстройства при деца от ДЮВ	1	0	1
Етнокултура и педагогическо взаимодействие	1	0	1
Интеграция на ЛСП	1	0	1
Тренинги	0	1	1
Гражданско право	0	1	1

Таблица 5. *В кои от изучените досега дисциплини считате, че сте усвоили знания и формирали умения за изпълняване на професионалните Ви задължения в бъдеще?*

По първото направление на въпроса (специфична за професионалните компетенции „ценност“), като най-значими студентите извеждат психологическите дисциплини – 61,9% (три на брой). Следват „Социална педагогика“ (46,8%), „Теория на възпитанието“ (с 40,5%), „Специална педагогика“ (22,2%), „Основи и методи (обединени) на социалната работа“ – лекционен курс –

(19%), „Дидактика“ (16,7%). От останалите изброени общо 29 дисциплини никоя не надхвърля 15% относителен дял.

Относно усвоените знания и формираните умения за изпълняване на професионалните задължения в бъдеще данните са следните:

Таблица 6. Усвоени знания за изпълняване на професионалните задължения

Придобити знания за:	РО	%	ЗО	%	Общо	%
Работа с деца и други клиенти, вкл. работа с деца със СОП (11 отг.)	22	25,0	2	7,7	24	21,0
Методи за работа в социалната сфера, подпомагане	7	7,9	11	42,3	18	15,8
Общ поглед върху нещата, основата по различни учебни дисциплини, разнообразие от знания	14	15,9	2	7,7	16	14,0
Етапи в развитието на детето (и човека)	15	17,0	0	0	15	13,2
Обучение и възпитание на детето, вкл. права на детето/клиентите (2 отг.)	6	6,8	3	11,5	9	7,9
Идентифициране на проблемите на клиента	2	2,27	4	15,3	6	5,3
Знания за различни групи клиенти	1	1,14	5	19,2	6	5,3
Знания за професията на социалния педагог и професионалното поведение	4	4,55	0	0	4	3,2
Работа в екип	2	2,27	1	3,8	3	2,6
Методи на преподаване	1	1,14	0	0	1	0,9
Не са дали отговор	7	7,4	5	16,1	12	9,5

Както се вижда, налице са твърде диференцирани мнения на студентите относно придобитите до момента на проучването знания за изпълняване на бъдещите професионални задължения. Така на преден план са изведени знания за работа с деца и с други клиенти, вкл. работата с деца със СОП (21% от отговорилите), но това е валидно за студентите редовно обучение (25% сравнено със 7,7% за задочниците). С обратна тенденция се посочва на второ място знанието за методите за работа в социалната сфера – общо от 15,8% от анкетираните, но това знание е посочено от 42,3% задочници и 7,9% редовни студенти.

Може да се твърди, че по отношение на двете групи знания, изведени като усвоени от студентите, на преден план е налице: А) относително добра самооценка – малък относителен дял от анкетираните твърдят, че тези знания са усвоени, т.е. налице е потребност от още знания, и Б) посочените групи не изчерпват знанията, необходими за професионална реализация. Това се

потвърждава и от ниския относителен дял на посочените като усвоени важни групи знания като: знанията за идентифициране проблемите на клиента – 5,3% общо за отговорилите; знанията за различните групи клиенти – също 5,3%; знанията за професията и професионалното поведение – 3,2%.

Таблица 7. Формирани умения за изпълняване на професионалните задължения

Придобити умения за:	РО	%	ЗО	%	Общо	%
Работа с групи, с хора в социален риск, защита правата на децата (2 отг.)	21	24,1	5	19,2	26	23,0
Методика за работа с деца в риск и девиантни деца, със СОП	20	22,9	1	3,8	21	18,6
Идентифициране и решаване на проблем на клиент	7	8,0	9	34,6	16	14,2
Прилагане на съответните методи	1	1,1	5	19,2	6	5,3
Работа в екип	4	4,6	0	0	4	3,5
Консултиране на лица и семейства	3	3,4	0	0	3	2,6
Почти никакви	3	3,4	0	0	3	2,6
Стратегии и компетентно поведение за прилагане на придобитите знания	1	1,1	2	7,7	3	2,6
Оценка на психолог. Състояние на деца в предучилищна възраст Психолого-педагогически портрет на личност	0	0	2	7,7	2	1,8
Друг поглед върху света	1	1,1	1	4,0	2	1,8
Не съм придобила умения – липсва ми практика	2	2,3	0	0	2	1,8
Как се работи с формуляри	1	1,1	0	0	1	0,9
Доброволческа дейност	1	1,1	0	0	1	0,9
Да се справя в реалния живот	1	1,1	0	0	1	0,9
Изпълняване на задачи	1	1,1	0	0	1	0,9
Не са дали отговор	8	8,4	5	16,1	13	10,3

Студентите оценяват уменията за работа с групи, с хора в социален риск, защита правата на децата, както и за работа с деца в риск и деца с девиантно поведение, деца със СОП като важни – посочени са от съответно 23% и близо 19% от анкетираните. Интересно е да се отбележи, че около 1/5 от редовните студенти смятат, че тези умения са формирани (съответно 24,1% и 22,9%), докато при задочниците отношението е с по-ниска стойност (съответно 19,2% и 3,8%). Отново може да се твърди, че е налице относително добра самооценка – малък е относителният дял анкетираните, които твърдят, че уменията са формирани.

Една трета от анкетираните задочници твърдят, че притежават уменията за идентифициране и решаване на проблем на клиент. Това според нас се дължи на факта, че част от студентите вече са включени в сферата на социалната работа и отразяват придобитите в практиката умения.

С ниска степен на формиране към момента на проучването се показват уменията за работа в екип и за консултиране на лица и семейства. Доколкото за второто твърдението може да се приеме за нормално – това е специфично, професионално умение, работата в екип е важно умение в социалната работа и има смисъл да бъде развивано в обучението.

Въпрос № 3 изисква от анкетираните студенти да изразят очаквания за обучението по дисциплините „Основи на социалната работа“ и „Методи на социалната работа“, като направят поне три предположения. От приведените данни в *таблица 8* се вижда, че предположенията дават 92,8% от анкетираните. Предложенията по двете дисциплини са приблизително равни на брой.

Таблица 8. Предположения за обучението

	РО	ЗО	Общо
Различни методи за социална работа с групи, деца, семейства. Адекватно прилагане	34	16	50
Същност на социалната работа/видове	13	5	18
Как да работим – информация за професията социален педагог и социален работник	10	5	15
Умения за взаимодействие със социални клиенти	8	4	12
Решаване на казуси от практиката	2	7	9
Начин на организация на различни институции	8	0	8
Как да работя с хора – общуване	2	6	8
Водене на социален случай	3	3	6
Умения да бъда полезна	3	2	5
Повече методически и приложни аспекти на дисциплината	4	0	4
Работа с документи	2	1	3
Нормативна уредба	0	2	2
Упражняване на всеки метод	2	0	2
Методика	2	0	2
Умения за работа в екип	1	1	2
Работа в реална среда	2	0	2
Защита правата на клиента	2	0	2
Права на децата и на човека	1	0	1
Превенция	0	1	1
Усвояване на професионален жаргон	1	0	1
Добри практики у нас и в ЕС	1	0	1
Идентифициране на проблема и методи и подходи за решаването му	1	0	1

Кариерно развитие	1	0	1
Как да работя с хора със специфични потребности	1	0	1
Умения за решаване на конфликти	0	1	1
Умения	1	0	1
Социализация	1	0	1
Какви права имаме	1	0	1
Специфика на социалните слоеве (обществени)	1	0	1
Не са отговорили	8	1	9

Могат бъдат направени следните обобщени изводи:

1. С най-голям дял се откроява донякъде обобщеното предположение за изучаването на различните методи за социална работа с групи, деца, семейства, както и овладяването на техниките за адекватното им прилагане – 39,1% за студентите редовно обучение и 53,3% за заочниците (общо 42,7% за двете групи).

2. На второ място се извеждат предположенията за дисциплината „Основи на социалната работа“ – видовете социална работа и за професията социален педагог и социален работник.

3. Уменията за взаимодействие с клиенти се ранжират на трето място – с относително малък относителен дял (10,2% общо).

Въпрос № 6. Какви предложения имате за провеждане на обучението по дисциплината?

Относно организацията на обучението (*Таблица 9*) отговор дават 88 студенти – 69,8%. Ясно е очертано предложението за повече практически занятия, направено от 25% от анкетираните, следвано от тези за повече посещения в институциите (хоспитиране – 7%) и за редуването на лекции и упражнения – 6%.

Таблица 9. Предложения за организация на обучението

	РО	ЗО	Общо
Повече практически занятия	14	8	22
Посещение в институции	4	2	6
Редуване на лекции и упражнения	3	2	5
Споделяне на практически опит	0	4	4
Повече игри и задачи в лекции и упражнения	3	0	3
Няма предложения – компетентни преподаватели	1	2	3
Казуси и дебати в лекционния материал	2	0	2
Повече информация за професията	1	1	2
Повече информация и качество	1	1	2
Повече часове като цяло	0	2	2
Организацията е много добра	1	2	3
Добра организация	1	1	2
Харесва ми	3	0	3
Добро структуриране, но предпочита повече упражнения	1	0	1
По-добро структуриране	1	0	1
Всичко да е тясно свързано със специалността	0	1	1
Не са отговорили	31	7	38

За учебното съдържание има направени 19 предложения, но не може да се открие ясна тенденция. Внимание заслужават исканията за достъпност, практическа насоченост, съответствието теория – практика, по-интересно представяне на материала. Отговорили са 92 студенти от редовно и задочно обучение – 73%. (Таблица 10)

Таблица 10. Предложения за учебното съдържание

	РО	ЗО	Общо
Нямам мнение	2	6	8
Сбито и ясно	7	0	7
Материалът да е леснодостъпен	7	0	7
Харесва ми, организацията е много добра	2	3	5
Повече практически занимания	1	4	5
Примери от практиката	1	3	4
По-разбираемо	3	0	3
Да бъдат някои от лекциите по-интересни	2	0	2
Съответствие между теория и практическо приложение в бъдещата ни работа	1	2	3
Изучаване на такива дисциплини, свързани със социалните дейности	0	1	1
Повече информираност по ключовите дисциплини	2	0	2
По-малко общ поглед върху нещата	0	1	1
Изучаване на методите на социална работа	1	0	1
Евентуално още за работа по случай	1	0	1
По-тесни дисциплини, свързани със специалността	0	1	1
По-голямо практическо приложение	1	0	1
Презентации	2	0	2
Съвременните тенденции и иновации да намерят място	1	0	1
Да се представят методи, приложими и в други области	1	0	1
Учебник	0	1	1
Без отговор	25	9	34

Предложения за начините и формите на преподаване дават 94 студенти от редовно и задочно обучение (74,6% –най-много). Прави впечатление, че студентите не различават добре начините и формите на преподаване от учебното съдържание, а и от организацията на обучението, затова и част от отговорите са ориентирани към тях. Интересни в това отношение са предложенията за провеждане на семинари с мениджъри на институции (което обаче не е често срещано – 4,2%); за провеждане на семинари със специалисти от институции – 3,2%; студенти да водят упражненията и работа в група (по 2,2%).

Таблица 11. Предложения за начините и формите на преподаване

	РО	ЗО	Общо
Повече примери от практиката	8	2	10
Повече практика	9	0	9
Повече възможности за практическо прилагане на наученото	4	1	5
Дебати/дискусии	4	1	5
Мултимедия, интернет	5	0	5
Казуси	2	3	5
Повече практически упражнения	4	1	5
Интеракция. Интерактивни методи, мултимедия	1	4	5
Нямам забележки	1	4	5
Семинари с мениджъри на институции	4	0	4
Оценка – добра	1	3	4
Семинари със специалисти от институциите	1	2	3
Студенти да водят упражненията	2	0	2
Работа в група	2	0	2
Повече конкретика	2	0	2
Под формата на игри	2	0	2
Харесва ми	2	0	2
Оценка – много добра	1	0	1
По-достъпен език на преподаване	1	0	1
Тези и още по-голям диалог с преподавателите	1	0	1
Работа в екип	1	0	1
Доброволчество (възможност за...)	1	0	1
Съчетаване на приятно и полезно	1	0	1
Възможност за творческа изява	1	0	1
Добро структуриране, но да има повече упражнения	1	0	1
Споделяне на материалите в ел. [електронна] група	0	1	1
Интернет обучение	0	1	1
Споделяне на практически опит	0	1	1
Максимално информативно	0	1	1
Без отговор	22	10	32

Въпрос № 5 изисква от студентите да дефинират понятието „компетенция“. Представени са три алтернативи, като е възможно те да се избират отделно или да се комбинират. Поставено е изискване да се допълни (по желание) и да се мотивира (кратко) избраната комбинация.

Данните, получени при проучването, са представени в следната таблица (таблица 12):

Таблица 12. Понятието „компетенция“ според студентите

	РО	ЗО	Общо
А) разумен подход за действие	7	3	10
Б) набор от професионални умения	45	18	63
В) готовност и способност за действие	11	6	17
А) +Б) +В)	9	3	12
Б) + В)	1	1	2
А) + Б)	0	0	0
Не е отговорил	3	0	3
Опит за собствено определение:			
Да можеш да прилагаш на практика знанията си	2	0	2
Да имаш добри познания във всяка една сфера, имаща отношение към твоята работа	2	0	2
Достатъчно умения и практика и опит за решаване на проблемите	1	0	1
Да дадеш конкретен и верен отговор по проблем	1	0	1
Възможност за справяне в различни ситуации	1	0	1
Да можеш да прилагаш на практика знанията си в подходящия момент	1	0	1
Разумно прилагане на професионални умения	1	0	1
Определен набор от умения за социални педагози	1	0	1
Добро познаване на средата, сферата на дейност	1	0	1
Разумен индивидуален подход към проблемите	1	0	1
Да имаш достатъчно събрана информация и набор от професионални умения в дадена област до такава степен, че да можеш да защитиш гледната си точка	1	0	1
Умение „да извикаш“ съответния набор от професионални умения	1	0	1
Адекватно използване на теоретичните знания и адекватна реакция в напълно непозната ситуация	1	0	1
Компетенции = професионализъм	0	1	1
Знания, умения, практика	1	0	1

Набор от професионални умения (Б)...

- с пояснение: за съответно изпълнение (1 отг.), да помагам по-успешно (3 отг.);
- с пояснение за качествено изпълнение на работата (2 отг.);
- с пояснение: гъвкавост, умения, знания, подходи и правилното им прилагане към дадения проблем/ситуация;
- с пояснение: изучаване, подготовка, практика;
- с пояснение: адекватното прилагане на професионални умения и знания ще допринесе до добри резултати;
- с пояснение: знанието точно какво, как, къде и защо да направиш в конкретна ситуация,
- с пояснение: без достатъчно професионални умения и знания няма как да бъдем компетентни и в помощ на потребителите, с които работим;
- с пояснение: познаване на нормативната уредба, психологически познания, умения за комуникация, постигане на стремеж: лицето с проблеми да осъзнае самия проблем и начините за решаването му;
- с пояснение: многото знания в областта водят до добре свършена работа;
- с пояснение: да намериш подходящия начин за действие.

Това е въпрос, на който са отговорили най-много анкетираните – 123-ма (97,6%), като не дават отговор трима студенти, редовно обучение.

Анализът на отговорите дава основание да се направят следните изводи:

1. Като „разумен подход за действие“ и само като такъв определят понятието „компетенция“ 10 от анкетираните (8,1%), с преобладаване на редовните студенти (8,6%).

2. Като „набор от професионални умения“ компетенцията е определена преобладаващо – 51,2% от всички анкетираните (48,9% от отговорилите редовни студенти и 58% от задочните).

3. Като „готовност и способност за действие“ я определят общо 13,8% (11,9% редовни студенти и 19,4% задочни).

4. Като „разумен подход за действие“, „набор от професионални умения“ и „готовност и способност за действие“ (комбинация А + Б + В) компетенцията е определена от 9,7% студенти от двете форми на обучение.

5. Като комбинация Б + В – „набор от професионални умения“ и „готовност и способност за действие“ – понятието е определено от 1,6%, а комбинациите А + Б и А + В не се наблюдават.

6. Интересни са опитите за разширяване или предефиниране на понятието, които обаче са индивидуални: „да имаш добри познания във всяка една сфера, имаща отношение към твоята работа“, „достатъчно умения и практика и опит за решаване на проблемите“ (значение на опита), „да дадеш конкретен и верен отговор по проблем“ (верификация чрез компетенция), „адекватно използване на теоретичните знания и адекватна реакция в напълно непозната ситуация“ (поведенчески аспект, преносимост на знания и умения).

7. Дадените от студентите мотиви за избор и разширени дефиниции (в *Таблица 12*) насочват определението по-скоро към понятието „професионална компетентност“.

Въпрос № 4 изисква от студентите да изберат (като възможност) мястото на бъдещата си професионална реализация на основата на подготовката си по дисциплината – професионална ориентация и каква професионална роля (длъжност) биха изпълнявали (*Таблица 13*).

Таблица 13. Професионална ориентация и професионални роли

	РО		ЗО		Общо	
В дирекция „Социално подпомагане”						
Социален работник	34	37,8	8	25,8	42	34,7
Друго (неуточнено)	12	13,3	3	9,7	15	12,4
	46	51,1	11	35,5	57	47,1
В заведение за социални услуги						
Друго – социален педагог	21	23,3	9	29,0	30	24,8
Социален работник	22	24,4	4	12,9	26	21,5
Възпитател	1	1,1	0	0	1	0,8
Социален работник доброволец	1	1,1	0	0	1	0,8
	45	50,0	13	41,9	58	47,9
В местата за лишаване от свобода						
Друго – социален педагог	21	23,3	3	9,7	24	19,8
Социален работник	8	8,9	2	6,5	10	8,3
Възпитател	3	3,3	0	0	3	2,5
	32	35,6	5	16,1	37	30,1
В училище						
Друго – консултант/социален работник	21	23,3	0	0	21	17,4
Педагогически съветник	13	14,4	7	22,6	20	16,5
Социален педагог	12	13,3	7	22,6	19	15,7
Възпитател	1	1,1	0	0	1	0,8
	47	52,2	14	45,2	61	50,4
Други						
Детска педагогическа стая	14	15,6	2	6,5	16	13,2
Ресурсен учител	3	3,3	0	0	3	2,5
НПО	0	0	3	9,7	3	2,5
Детска градина	2	2,2	0	0	2	1,6
Защитено жилище	0	0	1	3,2	1	0,8
ТВУ	1	1,1	0	0	1	0,8
Болница	1	1,1	0	0	1	0,8
Психолог в училище	1	1,1	0	0	1	0,8
Терапевт в ДСП	1	1,1	0	0	1	0,8
Частна практика в чужбина	1	1,1	0	0	1	0,8
Полиция	1	1,1	0	0	1	0,8
	25	27,8	6	19,3	31	25,6
Неопределени						
Не е решил дали ще търси реализация	1	1,1	1	3,2	2	1,6
Няма да работя по специалността	1	1,1	0	0	1	0,8
Не са отговорили	5	3,9	0	0	5	4,1

Изводите, които могат да бъдат направени, са:

1) На въпроса отговарят 95,9% от анкетираните, т.е. той определено представлява интерес за тях.

2) Половината от отговорилите респонденти (50,4%) виждат бъдещата си професионална реализация в училище. Редовните студенти определят професията си като „консултант/социален работник” (23,3%), „педагогически съветник” (14,4%) и „социален педагог” (13,3%). Като цяло училището като място за реализация е избрано от повече редовни студенти (52,2% срещу 45,2%). Задочниците виждат себе си поравно като педагогически съветници и социални педагози.

3) Втори в подредбата по месторабота излизат заведенията за социални услуги: 47,9% общо за отговорилите; 50,0% – редовно обучение; 41,9% от задочно обучение. Водещите професии, посочени от анкетираните, са: „социален педагог” (24,8%), с превес на избора при задочниците (29,0% към 23,3%); „социален работник” – 21,5% (професия, посочена повече от редовните студенти – 24,4% към 12,9%), и индивидуално посочените професии „възпитател” и екзотичната – „социален работник доброволец”.

4) Трета (с незначителна разлика) като месторабота студентите определят дирекция „Социално подпомагане” – 47,1%. Тук водеща е професията „социален работник” – 34,7% (съответно 37,8% за редовните студенти и 25,8% за задочните); 12,4% са избрали институцията (местоработата), но не са уточнили професията. Поради по-малкото разсейване професията „социален работник” е с най-голямо относително тегло сред всички посочени.

5) В местата за лишаване от свобода виждат бъдещата си професионална реализация 30,1%, като е значим дялът на избора на редовните студенти – 35,6%, към 16,1% задочници. Описани са общо три професии: „социален педагог” от 19,8%, „социален работник” – 8,3%, „възпитател” – 2,5%. Местоработата е предпочитана повече от редовните студенти – 35,6%.

6) Като други възможни места за професионална реализация студентите определят още седем: Детска педагогическа стая, НПО, детска градина, защитено жилище, ГВУ (поправителен дом), болница, полиция, частна (социална) практика в чужбина (неуточнена). С най-голям относителен дял на избора за месторабота се очертава Детска педагогическа стая: 15,6% редовни студенти, 6,5% задочни, общо 13,2%. Допълнително от студентите редовно обучение са посочени и 3 професии: „ресурсен учител” (3,3%), „психолог в училище” (1,1%), „терапевт в ДСП” (1,1%). Изборът им от студентите редовно обучение

се свързва или с непознаване изискванията за професията, или с далече отиващите хоризонти на продължаващото обучение.

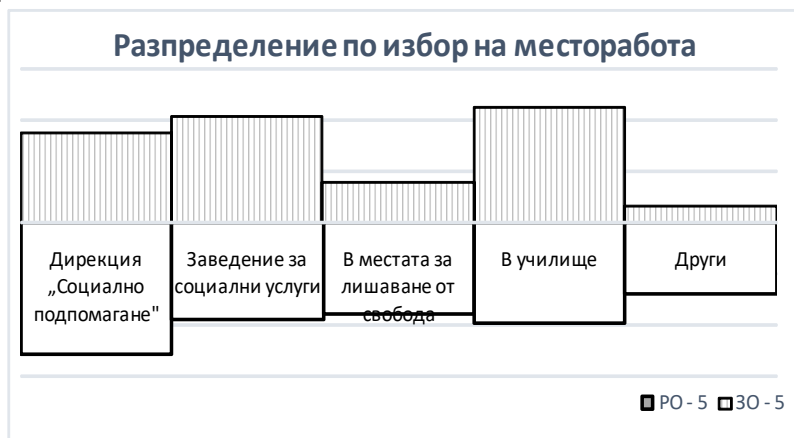
7) Незначителен дял (1,6%) все още не са професионално определени – не са решили дали ще търсят реализация (поравно редовно и заочно обучение), и един заявява, че няма намерение да работи по специалността – 0,8%.

Представени графично, данните имат следния вид (фиг. 2):

Фигура 2. Мотиви за избор на специалност

За по-голяма прегледност, макар и не толкова информативно, данните от проучването могат да се представят и обобщено по посочената от студентите бъдеща месторабота (фиг. 3).

Фигура 3. Разпределение по избор на месторабота

В резултат от анализа на отговорите на въпросника и анкетното проучване, свързани с компетенциите, необходими за социалната работа, можем да направим следните изводи:

На този етап от своето обучение студентите по социална педагогика имат относително добра представа за усвоените и необходимите знания и умения за социална работа.

Като водещ мотив за избора на специалност може да бъде изведено желанието да се оказва помощ на хората, в частност на децата, усещането да бъдеш полезен. На второ място излизат два мотива: възможността за „работа с деца и любов към децата“ (мотив, показан само от студентите редовно обучение) и „възможността за реализация и професионално развитие“.

Дадените от студентите варианти на избор и разширени дефиниции на понятието „компетенция“ насочват определението по-скоро към понятието „професионална компетенция“.

Студентите познават относително добре институциите, в които могат да се осъществят като професионалисти, но не се ориентират добре в професиите и техните характеристики.

Затрудненията при посочване на конкретните знания и умения, необходими за професията, ни навеждат на мисълта, че трябва да се работи в посока на формиране на професионално дефинирани знания и умения – умения за работа с нормативни документи, с различни групи клиенти в различни среди и ситуации. По отношение на знанията е необходимо (освен развитие на формираните по време на лекционния курс знания) да се наблегне на познаването на

длъжностните характеристики, на структурата на системата и на същността на социалната политика на държавно и местно ниво.

При анализа на отговорите могат да се изведат следните особености:

1. Социалният работник трябва да има широк кръг от знания. Две от неговите водещи професионални задължения (функции) са да информира и консултира клиентите. Това той не може да прави, без да познава добре социално-икономическата обстановка в страната, без да е запознат с най-общите положения в законодателството, без да познава в детайли нормативната уредба в сферата на социалната политика – подпомагане и услуги. В същото време социалната работа е насочена към различни по възраст, здравословно състояние, образование, трудова заетост, семеен, икономически и социален статус клиенти. Познаването на характеристиките на всяка от целевите групи също е необходимо условие, без което същинската социална работа е невъзможна. От тази гледна точка и на този етап от подготовката си студентите естествено не притежават способността да представят дори частичен набор от знанията, необходими за професията „социална работа”.

2. Като елемент на компетенцията, когнитивните способности не се дефинират коректно. Те по-скоро преливат в изброяване на личностни качества, които трябва да притежава едно лице, за да се справя успешно със социалната работа. На първо място според студентите социалният работник трябва да е алтруист. Седем души са посочили това качество на личността в работите си. Петима считат, че социалният работник трябва да е всеотдаен спрямо клиентите, без да уточняват в какво се изразява тази всеотдайност. За трима социалният работник трябва да бъде състрадателна, съпреживяваща личност.

3. По отношение на усвоените и прилагани в практиката умения, които трябва да притежава един социален работник, повечето от студентите посочват без колебание групата на комуникативните умения и уменията за работа в екип.

Като обобщение от направеното изследване може да се изготви списък на необходимите компетенции за социална работа, основаващ се върху жизнения опит и знанията, придобити от студентите през първия курс на обучение в специалността „Социална педагогика“.

Компетенцията за прилагане на индивидуален подход при работа с клиенти е частично разбрана от студентите по отношение представителите на една и съща рискова група – клиентите деца. Това ни дава основания да считаме, че е необходимо да се работи в посока

на изработването на умения за работа с всяка една конкретна рискова група.

Очакванията на обществото към социалния работник са да притежава подготовката, способностите и усърдието за професионално обслужване в сферата на социалната работа. За да бъдат оправдани тези очаквания, подготовката на бъдещите работници в социалната сфера трябва да бъде в посока на придобиването на компетенции за социална работа. Но преди това тези компетенции следва да бъдат идентифицирани на база нормативната уредба и заявката на обществото, припознати от държавната и местната власт, и да намерят своите основания в учебния план на специалностите, обучаващи кадри за системата на социалното подпомагане и услуги.